

Skrivandet är inte enda vägen till kunskap och insikt, menar Mattias Hagberg.

Arkivbild: Staffan Löwstedt

Vi har en övertro på det skrivna ordet

Mattias Hagbergs ovanliga position som författare med dyslexi har gjort honom misstänksam mot det skrivna ordet. För det är i dialogen med andra – inte det ensamma skrivandet – som vi blir bättre på att tänka.

Häromdagen slutade mitt rättstavningsprogram att fungera och jag insåg hur dåligt jag fortfarande stavade. Bokstäverna ville liksom inte vara där de skulle. De kastade sig fram och tillbaka som berusade och upproriska anarkister. Utan mitt digitala stödredskap var jag hjälplöst förlorad.

Jag är dyslektiker och detta neuropsykiatriska funktionshinder – ja, det heter faktiskt så – har i många år satt mig i en ovanlig position: Jag är en skrivande person med en stor misstänksamhet mot det skrivna ordet. Framför allt mot föreställningen om skriften och själva skrivakten som en förutsättning för tänkande, insikt och kunskap.

I förra veckan drog en gammal och osedvanligt tjugit diskussion igång. Efter lite ny statistik om universitetsstudenters bristande skrivförmåga och en dokumentär från utbildningsradion om ungdomars skrivvanor började skriftspråkets apologeter att vifta, så som de brukar. Längst gick kanske Karin Olsson i Expressen när hon, under den tillspetsade rubriken ”Sverige kan inte bäras fram av halvanalfab-

beter” slog fast att den som inte kan skriva klart, inte heller kan tänka klart. Och Lisa Magnusson i Dagens Nyheter som skrev: ”Att kunna läsa och skriva är förutsättningen för att kunna förstå andra och själv göra sig förstådd, och för att tänka självständigt.”

Två påståenden som inte bara är elitistiska utan också, motsägelserfullt nog, dåligt genomtänkta

” Jag älskar att skriva, men jag skulle aldrig få för mig att påstå att skrivandet är en förutsättning för vår förmåga att tänka

– trots att Karin Olsson och Lisa Magnusson själva är skickliga skribenter och språkmänniskor. Jag har då och då hållit skrivarkurser för personer som har långt till det skrivna ordet: interner på fängelser, avhoppade gängmed-

lemmar, före detta missbrukare och personer med allvarliga psykiska besvär. Det har varit möten med personer som nästan alltid har lärt mig att fördomar mot människor som inte kan hålla ordentligt i en penna är just fördomar. Det har ofta varit människor med en utvecklad förmåga att berätta och reflektera – dock inte i någon akademisk bemärkelse. Allt tänkande ser nämligen inte ut som i ett seminarium eller som på en kultursida. Språket, tänkandet och livet kan ta helt andra vägar. Den som orkar lyssna kommer också att höra.

Misstörstå mig inte nu. Jag har inget emot utbildning eller språkkunskaper. Tvärtom. Jag är övertygad om att vi måste satsa mer, ja, till och med mycket mer, på skolan. Framför allt på den tidiga läs- och skrivinläringen i lågstadiet. Men jag tror inte på ett samhälle som alltid premierar det skrivna ordet före det talade, och som ensidigt bygger på föreställningen om det officiella språkets företräde. Särskilt inte när det nästan alltid är grupper med inflytande som lyfter fram sin egen sociolekt på bekostnad av grupper utan makt.

Jag tror att det är så här. Vi lever

i ett samhälle och i en kultur som under så lång tid gynnat det skrivna ordet att vi börjat tro att skrift är bättre och verkligare än allt annat; att det som står på ett papper är mer sant än det som bara sägs. Boken är vår kulturs främsta artefakt, en på många sätt underbar skapelse, men det är trots allt bara en skapelse. Jag har skrivit flera romaner som nästan alla handlar om just detta;

” Vi lever i ett samhälle och i en kultur som under så lång tid gynnat det skrivna ordet att vi börjat tro att skrift är bättre och verkligare än allt annat

om män som förväxlat verkligheten med böckerna, om män som tror att det som står skrivet i heliga texter och vetenskapliga avhandlingar är verklighetens facit, som om det gick att skriva sig fram till sanningen.

Jag tror att boken och skriften är vår kulturs välsignelse och förbannelse. Tillsammans har de möjliggjort otroliga framsteg och gett oss

fantastiska kulturyrtringar, men de har också skapat en mentalitet som är farlig, en mentalitet som premierar ensamhet på bekostnad av gemenskap.

När jag skriver om de här sakerna brukar jag nästan alltid tänka på Platon. Han skrev i skiftet mellan muntlig och skriftlig kultur, och i sina dialoger återkommer han då och då till den rädsla och oro han känner inför skriftspråket och dess verkningar: ”Att skriva förstör minnet. Den som skriver blir glömsk eftersom den som skriver förlitar sig på en yttre förmåga i brist på en inre förmåga.”

Jag vet inte om Platon har rätt, men jag vet att han påminner oss om något viktigt, att skriften är en uppfinning och att den, som alla uppfinningar, har sina begränsningar. I skriften finns inget utbyte, inget möte. Det skrivna är alltid inneslutet i sig självt – det är autistiskt, i ordets ursprungliga, grekiska betydelse.

Jag älskar att skriva, men jag skulle aldrig få för mig att påstå att skrivandet är en förutsättning för vår förmåga att tänka. Tvärtom. Det är i dialogen och mötet med andra människor som vi stärker vår förmåga att se och förstå vår omgivning, aldrig i ensamhet med pennan i hand.

Mattias Hagberg
kultur@gp.se

Lasse Långström dödar den inre mannen

Utställning
Lasse Långström/Antiffa
Vänsterfitta
Fantasiskogen
Galleri 54
28–30 augusti 2020

En kanin som fått nog och uppmanar till väpnad kamp. Ett körsbär som ömt stoppas upp i rumpan. Butchiga sjöjungfrur som röker cigarr. Lasse Långströms tio år som filmskapare, som ställdes ut på Galleri 54 i helgen under namnet ”Fantasiskogen”, innehåller allt detta och mycket mer. Det är ett skapande som befäster den narrativa kurvan som patriarkal. Där idén om individuell frigörelse är fiktion och den kollektiva kampen är i fokus.

Långström går också under alter egot Antiffa Vänsterfitta. Utställningen är curerad av Anna Linder som driver SAQMI, det queera filmarkivet, och görs i samarbete med ABF, ButchFemme AB och Hisingens sexualmagiska anstalt. Namn som inte nämns här bara för att de är underbara att skriva, utan för att detta i hög grad är ett gemensamt skapande. En kollektivitet som verkar ha gått rakt igenom den konstnärliga produktionen, från den politiska musikalfilmen ”Folkbildningsterror” (2014) till de mer konstnärliga filmer som gjorts vid utbildningen på Valand. Samt de två senaste tillskotten som visades nu på utställningen, Anti-

fa Faggots (2020) och den filmade konstnårsintervju som är del av utställningen. En intervju som heller inte gjorts ensam, utan med berättelser från de många medverkande Göteborgs-queerpersoner som både deltagit i den konstnärliga processen och skådespelat i filmerna. Utställningen innefattade också en absurd skogsinstallation och ett Moderkaksaltare med tillhörande förbannelse. Liksom performances i form av en tarotläsning och butcharnas butch som dansar på den hegemoniska maskulinitetens grav.

De här filmerna har skapats i, och som en del av, en större rörelse. Men det slår mig när jag ser filmerna tillsammans, att varje rörelse behöver personer som har energin och engagemanget att både dokumentera och konstnärligt utforska den gemensamma kampen. Att tolka och skapa något i vidare bemärkelse. Och som Långström säger i intervjun: kameran kan pusha situationer, och personer, att gå över gränsen. Samtidigt kan den legitimeras situationen.

Det finns både ett voyeuristiskt och metanarrativt drag i filmerna. Kameran är aldrig osynlig, och inte Långström heller. Som när hans alter ego i ”Antifa Faggots” i början av filmen under ett besök hos en sadistisk tatuereare säger något i stil med ”Nice you have it here...” och ”I just moved to Berlin, I’m a Swedish queer porn movie director”. Hu-

Lasse Långström är konstnär, queeraktivist och filmskapare som också går under alter egot Antiffa vänsterfitta. Bild: Brigitte Oytoy

morn bör förstås också nämnas som ständigt närvarande, en självdistans och ett absolut göteborgskt gehör för ordvitsar.

Med det sagt så är det de mer kontemplativa och konstnärligt utforskande filmerna som gör störst intryck. ”Vem ska knulla pappa” (2017) som är en vacker meditation över att döda sin inre man. ”Raka mig, spegla mig” (2015) som är en förälskad essäfilm om maskulinitet och sex. ”Robert Frank” (2013) som är en bisarr spermadränkt skildring av filmkole-upplevelsen, och att penetrera det manliga geniet.

Naturen är här närvarande även i filmerna, som en spelplats där vad som helst kan hända. Men naturen är inte natur som Natur, utan en humoristisk, karnevalisk plats. Likaså är kön inte kön med stort K, utan kön som fetisch. Likt butch/femme-dynamiken blir kön ett rollspel, ett slags energi att verka i, eller gå in och ur i.

Lekfullheten är central. Här öppnas en glänta i skogen, trots den våldsamma undertonen i dessa filmer som trans- och queerupplevelsen av våld och trakasserier alltid utgör. Som någon i intervjufilmen säger, så kan leken leda någonstans. Man kan leka sig ur kapitalismen. Kort sagt är ”Fantasiskogen” en utställning som gör en både lycklig och inspirerad.

Sanna Samuelsson
kultur@gp.se

Det är Schulmans miss när han kallar M-toppen för robot

Dörömmen Moderat-robotar om android-flyktingar? Veckans suraste reaktioner kom när Alex Schulman i en Expressen-krönika spekulerade i om Moderaternas rättspolitiska talesperson Johan Forssell inte var en ”avatar från främmande makt”. Förutsägbar, monoton, alltid snar till överord – är Forssell verkligen en riktig människa? Tänk om han är mekanisk, en artificiell intelligens?

Jag förstär Schulman. Den viljelösa knappen i ryggen-typen, roboten som får syntax error och ballar ur – vad kan vara mer talande för hur 70-talisterna fostrades att uppfatta androidarten? Särskilt de där som i plastikkirurg- och solbränneeran var blåsträvt vackra (som också kunde gömma en rymdödda). Robotarna hade då ena foten i Kalla krigets massrörelser där marscherade i takt. Den andra – förutsatt att de hade vilja – i mordisk slughet mot den svaga människoras som haft mage att uppfinna dem.

Men redan där var det inte robotens omänsklighet som var det relevanta – de var metaforer för just mänsklighet.

Egentligen fanns detta redan i ur-dramat där ordet ”robot” skapades. Den tjeckiska författaren Karel Capek – senare berömd för ”Salamanderkriget”, en satirisk

I helgen gick Expressens krönikör hårt åt Moderaternas rättspolitiska talesperson Johan Forsell. Men Schulmans liknelse med robotar är inte helt passande för budskapet han ville föra fram, menar Hynek Pallas. Till höger: Harrison Ford spelar huvudrollen i filmen ”Blade Runner”.

sci-fi-roman med liknande ingredienser och udden mot nazisterna (som släpptes i svensk nyutgåva ifjol) – skrev 1921 pjäsen ”R.U.R” utifrån ordet ”robotar” som betyder ”liveget arbete”. På fabriken Ross-ums Universal-Robotar (”rozum” är tjeckiska för ”förnuft”) byggs en människoliknande produkt som ska ersätta dyra arbetare och en mänsklighet som föder för få barn. Snart börjar godhetstyper vurma för robotarna – ”de är ju som människor” – varpå de tackar genom att revoltera och mörda mänskligheten.

”R.U.R” föregick det kommande seklets science-fiction – det gjordes BBC-produktioner som fick stort genomslag och naturligtvis inspirerades Fritz Lang till ”Metropolis” 1927.

Om den mesta tidiga ”roboten-som-hot”-fiktionen hade samma syn på roboten som vissa vänsterpopulister har på invandring idag – en massa som hotar inhemsk arbetarklass – så omvandlades far-romanen till ”Blade Runner” (1979). Och, förstås, robotupproret som ödelägger världen i ”Terminator”-filmerna.

Arkivbilder: Claudio Bresciani, pressbild

vapnet. Androidmördarpoliser i ”THX 1138”, George Lucas debutfilm från 1971. Giriga multinationella företag får sin släng av slevan med den dödlige Ash i ”Alien” (1979). Och, förstås, robotupproret som ödelägger världen i ”Terminator”-filmerna.

Mengentligen ställdes allt på ända i filmen redan 1982, med ”Blade Runner”. Philip K. Dicks bokför-laga heter talande nog ”Do Androids Dream of Electric Sheep?”. Dicks bok kom 1968, och pekar på hur androidfiktionen alltid har

handlat om att spegla samhället. Ämnet har aldrig varit robotarnas omänsklighet, utan vad de säger om vår mänsklighet. Riskerar vi att bli mer mekaniska?

För det är ju avgjort mer mänskligt att som nöjesparksrobotarna i tv-serien ”Westworld” (ursprungligen en film från tidigt 70-tal) eller Alicia Vikanders äva i ”Ex Machina” (2015) revolterar än att slänga på några politikerplattityder i röstfisket.

Om fiktionens robotar en gång i tiden var metafor för den mekaniserade, industrialiserade eran, så blev de allt mer en fråga om människans utveckling i en posthuman tid. Här ryms allt från tro och etik till hur vi behandlar planeten – eller människor på flykt. Visst kan androiderna uppsluka, förinta eller förslava oss om vi inte behandlar dem väl. Men i grundläget är de utvecklade och till mänsklighetens gagn.

Dagens filmrobot är därmed ofta rätt långt ifrån det monotona och mekaniska som Alex Schulman tänker på. Däremot stämmer beskrivningen väl in på en farligare samtidsart som tyvärr inte är någon metafor – den flyktinghetsande populist.

Hynek Pallas
kultur@gp.se